

EXPORT-EXPERIMENT ROND 1900
DE VEREENIGING VAN NEDERLANDSCHE FABRIKANTEN
(1898-1902)

door

Mr. W. DE VRIES Wzn.

Bij de herdenking van de 150-jarige onafhankelijkheid van ons land in november 1963 verscheen ook een artikel ¹⁾, waarin een aantal commerciële nederlagen uit deze periode is beschreven. Omdat succes de mens altijd meer heeft geboeid dan mislukkingen, bestaan er tientallen biografieën van geslaagde zakenlieden en honderden (geschreven) portretten van florerende bedrijven, maar over liquidaties en faillissementen van ondernemingen is — voor zover bekend — nog nooit een boek verschenen, en dat terwijl men zegt, dat fouten en mislukkingen leerzaam zijn.

Nu kunnen er omstandigheden zijn, die het wenselijk maken dergelijke onfortuinlijke ontwikkelingen niet, althans niet aanstonds met de finesses aan de openbaarheid prijs te geven. Bovendien kan een bepaalde déconfiture zo tijd-gebonden zijn, dat dientengevolge moeilijk herhaling kan worden verwacht en teboekstelling weinig zin heeft. Niettemin mag aan de verwondering van de schrijver van het genoemde artikel over dit manco in de economische geschiedschrijving enige grond van juistheid niet worden ontzegd. Wat echter individuele ondernemingen kan overkomen, kan evenzeer verenigingen of combinaties van bedrijven treffen; ook van het falen daarvan kan het soms leerzaam zijn later nog eens kennis te nemen.

Als een voorbeeld daarvan zou kunnen gelden de geschiedenis van de „Vereeniging van Nederlandsche Fabrikanten”, die van 15 januari 1898 tot november 1902 heeft bestaan.

Nadat er ruim zestig jaren zijn voorbijgegaan dreigt het gevaar voor indiscreties in mindere mate en zeker niet, waar het activiteiten op exportgebied betreft van een groep nederlandse ondernemingen, waarvan niet eens mag worden gezegd, dat ze volledig zijn mislukt.

Oprichting te Delft

Op 13 januari 1898 schreef de delftse fabrikant J. C. van Marken, één van de directeurs van Ned. Gist- en Spiritusfabriek, een briefje aan zijn vriend D. W. Stork, te Hengelo, van de volgende inhoud:

„Even meld ik U met een paar woorden, dat er hier a.s. Zaterdagmorgen (overmorgen) te mijnen huize, te 11 uur, eene vergadering van

1) W. Woltz in „De Ondernemer” extra nummer van Het Algemeen Handelsblad van 5.11.1963 blz. 19.

eenige direct-belanghebbenden bij den export van producten der Nederlandsche industrie gehouden zal worden.

Naar alle waarschijnlijkheid zullen de heeren Scholten uit Groningen, Harmens uit Leeuwarden, Salomonson uit Almelo, Uw neef W. Stork, Driessen uit Leiden, van Houten uit Weesp, van Gelder uit Amsterdam, Nieuwenhuizen (in de firma Jeekel, Mijnsen & Co) uit Leerdam, de Both uit Terborgh, G. M. Boissevain en Mr M. Mees, misschien ook nog P. Regout uit Maastricht, tegenwoordig zijn, om een plan met mij te discussieeren, nl. de oprichting eener vereeniging van *niet-concurrerende*, eerste klasse, meest leistungsfähige Nederlandsche industrieelen.

Het geldt toch eene proef, of eene combinatie van dergelijke praktische menschen niet door samenwerking aan den export onzer industrieele artikelen een goeden stoot zou weten te geven.

Zoudt ge ons bij deze eerste bespreking met Uwe ervaring ter zijde willen staan? Ge zoudt hiermee wellicht, ook al mocht *uwe* industrie misschien niet op export in de eerste plaats aangewezen zijn, onzen algemeenen Nederlandschen export van dienst kunnen zijn. Gaarne zal ik Uw telegrafisch bericht ontvangen, of U kans ziet en lust hebt om te komen" 1).

Deze besprekingen leidden inderdaad tot het verwachte resultaat en de vereeniging werd opgericht.

Men heeft zich aanvankelijk niet voorgesteld een exportvereeniging in het leven te roepen, die als zodanig naar buiten op zou treden, maar meer een „club" van zeer vertrouwelijk karakter; niet een vereeniging waarvan de leiding werd toevertrouwd aan een bepaalde, daartoe aangestelde functionaris, maar een, waarvan de leiding in handen van de fabrikanten zelf zou berusten, omdat men van mening was, dat toch ook de drijfkracht door de ondernemers zelf zou moeten worden geleverd.

De opzet was de samenwerking van de leden op exportgebied te bevorderen en bij hen bereidheid te kweken het resultaat van vele jaren werken in te brengen, zonder daartegenover direct een tegenprestatie te ontvangen. Het gevaar, dat het meegedeelde toch aan concurrenten ter ore zou komen meende men juist door het vertrouwelijke karakter dat de vereeniging zou bezitten, te ondervangen, zodat ieder gaarne aan zijn medeleden de ondervindingen met betrekking tot zijn buitenlandse afzet zou willen mededelen.

Zo stelde een deel van de aanwezigen, op 15 januari 1898 in de villa „Rust Roest" in het Agnetapark te Delft bijeen, het zich voor. Men wilde aanvankelijk niet door statuten en reglementen, noch door enige definitie omtrent de wijze van werken de groei van de jonge vereeniging aan banden

1) Archief Kon. Machinefabriek Gebrs Stork, Hengelo.

leggen. De tijd zou moeten leren in welke richting de arbeid zich zou moeten ontwikkelen, om voor de leden het grootste nut te sorteren; hoe het doel, bevordering van elkaars exportzaken, het beste kon worden bereikt.

De vereniging is er echter nooit aan toegekomen statuten en reglementen op te stellen, laat staan de koninklijke goedkeuring daarop aan te vragen. Een officiële plaats van vestiging is eveneens nimmer vastgelegd.

Bestuur

In de overgebleven stukken is van een bestuur sprake, maar wie daarvan deel uitmaakten, buiten de voorzitter en de secretaris, blijkt niet.

Omdat de verblijfplaats van het archief van deze zo kortstondig bestaan hebbende vereniging niet bekend is — zo het nog bestaat — kon bij de samenstelling van dit opstel alleen worden gebruik gemaakt van de stukken die bewaard zijn in de nalatenschap van de voorzitter. Want met enige zekerheid mag wel worden aangenomen, dat Van Marken dat is geweest. De oprichting van deze vereniging was een van de initiatieven uit de laatste jaren van Van Marken. Reeds vóór 1898 werden symptomen waarneembaar van de lichamelijke en geestelijke achteruitgang die in 1906 tot zijn dood op nog geen 60-jarige leeftijd zouden leiden. Er kwamen perioden voor waarin men in hem moeilijk de wilskrachtige, succesrijke, sociaalvoelende captain of industry van weleer kon herkennen, die bij de oprichting de fundamenten voor zijn onderneming zo had weten te leggen, dat er binnen enige tientallen jaren een groot-industrie op kon worden opgetrokken.

Juist in deze tijd deden zich de moeilijkheden voor tussen hem en zijn mededirecteur F. G. Waller¹⁾, zoals zij door Mees²⁾ zijn beschreven. Waller was het, die in feite toen reeds de leiding van Van Marken had overgenomen, o.a. terzijde gestaan door Mr. P. Tjeenk Willink, directie-secretaris voor sociale, maar ook voor tal van andere aangelegenheden.

Als secretaris van de vereniging trad op gedurende de eerste helft van het bestaan van de vereniging Mr R. W. van Stolk, directeur van de Lijm- en Gelatinefabriek, te Delft. Hij was — evenals Waller bij de Gistfabriek — mede-directeur, want in die jaren stond Van Marken aan het hoofd van het drietal bedrijven „der Delftsche Nijverheid”, waartoe met de beide reeds genoemde fabrieken, ook de Fransch-Hollandsche Oliefabrieken Calvé - Delft behoorde. Zo is het verstaanbaar dat dit dan ook de eerste

---

1) Voorzitter van het Verbond van Ned. Werkgevers van 1926.

2) Mr W. C. Mees: „Een man van de daad. Mr Marten Mees en de opkomst van Rotterdam”. Rotterdam 1946 blz. 394/6.

drie waren van de 27 ondernemingen, die tot de exportcombinatie toetraden.

In 1900 is men afgestapt van de oorspronkelijke gedachte de leiding niet toe te vertrouwen aan een bepaald daartoe aangestelde persoon, want in april van dat jaar kwam men in de „club” tot overeenstemming over de aanstelling van Mr Jb Bierens de Haan tot secretaris; er volgde echter geen benoeming, omdat deze inmiddels een functie als secretaris van de Nederlandsche Handel-Maatschappij aanvaardde.

In oktober van datzelfde jaar werd daarop als zodanig voorgesteld en benoemd P. C. Hoyneck van Papendrecht, te Rotterdam, sedert kort in Nederland teruggekeerd na jarenlang partner in de Fa. Hooglandt, te Singapore te zijn geweest. Na de toelage van f 1.500,— 's jaars, hem „als tegemoetkoming” toegekend, nog niet geheel te hebben verdiend, bedankte deze echter voor de functie, die daarop ad interim weer door Van Stolk werd waargenomen.

In november 1901 werd als secretaris aangesteld de toen 29-jarige Mr E. P. de Monchy (later directeur van de Amsterdamsche Scheepsverbandmaatschappij), een zoon van R. A. de Monchy, welke laatste lid van de vereniging was in zijn kwaliteit van directeur van de Ned. Katoenspinnerij, te Hengelo.

Daarmee zijn de gegevens over het bestuur uitgeput, want Mr de Monchy was het die de vereniging weloverwogen in 1902 ter ruste legde.

Leden

Een viertal van de leden van de vereniging werd tot nu toe genoemd. Van de oprichting af zijn er niet meer dan 27 geweest: enkele traden uit, maar een zelfde aantal werd, na zeer strenge ballotage, toegelaten. Want men was en wilde blijven een exclusief gezelschap, zoals Van Marken immers schreef: een vereeniging van niet-concurrerende eerste klasse, meest leistungsfähige Nederlandsche industrieelen. Volgens secretaris de Monchy — die de zaken stevig aanpakte en er niet voor terugdeinsde nadat hij zich had ingewerkt, te concluderen dat de vereniging het eigenlijke doel gemist had — was het juist de angstvalligheid, waarmede men te werk is gegaan in het kiezen van leden, om concurrenten te weren, dit exclusivisme, een der oorzaken, die niet „die resultaten van openhartigheid gegeven heeft, die men meende te kunnen verwachten”.

Welke waren de ondernemingen die toentertijd in eigen ogen tot de „upper 27” in Nederland behoorden, om gezamenlijk te kunnen exporteren, zonder elkaar concurrentie aan te doen?

Behalve de reeds genoemden vermeldde de ledenlijst: de Kon. Weefgoederenfabr. v/h C. T. Stork, Hengelo; D. Harmens & Co, Ned. Mij

van Kaas- en Roomboterfabrieken, Leeuwarden; Glasfabriek Leerdam v/h Jeekel, Mijnsen & Co, Leerdam; Kon. Stoomweverij te Nijverdal, Almelo; Von Raesfeld de Both & Co (Vulcaansoord), Terborg; W. A. Scholten, Groningen; C. J. van Houten & Zn, Weesp; Werf Conrad, Haarlem; Kon. Fabr. „De Stearinekaarsenfabriek Gouda”, Gouda; H. Vettewinkel & Zonen, Amsterdam; W. Sanders Tzn, Renkum ¹⁾; Tieleman & Dros, Leiden ²⁾; P. Goedewagen & Zn, Gouda; Ned. Fabriek van Leder en Drijfriemen Gebrs Prakke, Eibergen; Vereenigde Nederlandsche Lucifersfabrieken, Eindhoven; Kon. Stoomzeepfabriek Sanders & Co, Leiden; Philips & Co, Eindhoven; W. G. Boele Sr, Kampen (Sigaren en tabaksprodukten); Ned. Verf- en Chemicaliënfabriek, Delft; Verkade & Comp., Zaandam; A. M. van Dusseldorp & Co, Vlaardingen (Meelfabriek) ³⁾.

De laatste twee traden kort na de oprichting toe. Toen de Leidsche Katoenmij v/h de Heyder & Co, Leiden, als deelnemer bedankte, werd in haar plaats de Kralingsche Katoenmij, Rotterdam, uitgenodigd. Voor Frans Mutsaerts & Zonen, Tilburg, kwam later, op voordracht van Verkade, Gebr. Zwaardemaker, Zaandam (Stoomgortpellerij en tarwestijfsel-fabriek), in de plaats.

Van de genodigden voor de eerste bijeenkomst van 15 januari 1898 hebben dus blijkbaar niet deelgenomen de heren D. W. Stork, Hengelo; van Gelder, Amsterdam; G. M. Boissevain en Mr M. Mees, en, zo hij inderdaad een invitatie heeft ontvangen, ook niet P. Regout, Maastricht; enkelen hunner woonden de vergadering ook meer bij als adviseur, zoals bijv. de bankier Mr Mees, dan als potentieel deelnemer.

Werkwijze

De hoofdwerkzaamheid van de leden zou zijn, zoals gezegd, het elkaar wegwijs maken door onderlinge informatie op het terrein van de export. Daartoe kwam men op onregelmatige tijden bijeen, echter steeds op zaterdag en om 1 uur in het „Victoriahotel”, te Amsterdam, waarna men gezamenlijk om 6 uur het middagmaal gebruikte. Vermoedelijk zijn er niet meer dan een tiental van deze bijeenkomsten geweest.

Notulen van deze vergaderingen zijn wel gehouden maar niet teruggevonden, behoudens die van enkele onderwerpen, die blijkbaar zo belangrijk werden geacht, dat zij zelfs in gedrukte vorm aan de leden werden toegezonden.

-
- 1) Bij navraag blijken over deze firma geen gegevens meer te vinden te zijn.
  - 2) Na 1953 geliquideerd.
  - 3) Later gefuseerd met de N.V. Meelfabr. van de Ned. Bakkerij, Rotterdam.

Een vast punt op de agenda waren de „mededelingen”, waarschijnlijk betrekking hebbend op de uitwisseling van ervaringen; maar het hoofdpunt was als regel één of meer voordrachten. Zo spraken in de twee in 1898 gehouden bijeenkomsten F. Stork, consul te Rangoon, over „De politieke en economische toestand te Burmah”, Mr P. Tjeenk Willink, te Delft, over „Bescherming van den industrieelen eigendom” en een onbekende inleider over Zuid-Afrika, waar in die tijd de tweede Boerenoorlog begonnen was.

Daarnaast kwamen onderwerpen aan de orde over de instelling van een commissie van advies voor consulaire ambtenaren; de gevaren van divulgatie van fabrieksgeheimen als gevolg van ontslag van Inspecteurs van den Arbeid (!). Van bestuurszijde informeerde men de deelnemers in dat jaar o.a. uitvoerig over de invoerrechten van Japan.

De actualiteiten van 1899 betroffen een inleiding van C. Peereboom over de handel op Zuid-Amerika, opnieuw een voordacht van Mr Tjeenk Willink, ditmaal over het Ontwerp-Ongevallenwet (waarvan men vreesde dat de premie de kostprijs van de producten dusdanig zou verhogen, dat de concurrentie met het buitenland bemoeilijkt zou worden); deze voordracht leidde er toe dat er een gezamenlijk adres aan de Tweede Kamer uitging van die deelnemers, die dit niet reeds individueel hadden gedaan. Ook het wetsontwerp inzake arbeids- en rusttijden had de aandacht. Verder overlegde men over de deelneming aan de Parijse Tentoonstelling in 1900; E. Heldring, te Amsterdam, verstreekte informatie over Bangkok, terwijl J. H. Scheltema, aldaar, mededelingen deed over de werkzaamheden van de „Amsterdamsche Exportvereniging”.

In 1900 was de herziening van de Tariefwet het brandende punt, dat eveneens leidde tot het zenden van adressen aan de Tweede Kamer; een onderwerp waarover de deelnemer J. van Dusseldorp A.Mzn zelfs een brochure schreef. Ed. L. van Nierop, uit Yokohama, lichtte de leden in over de handelsmogelijkheden in Japan. De deloyale concurrentie vroeg bestudering in verband met de aanhangige herziening van de Strafwet, welk onderwerp werd ingeleid door Mr Tjeenk Willink.

Het jaar waarin Hoyinck van Papendrecht secretaris was, stond nog in het teken van activiteiten rond de Tariefwetsherziening. Ook adreseeerde de vereniging — ditmaal aan de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid — om de noodzakelijkheid te betogen van de oprichting van Regeringswege van een Bureau voor Handelsvoorlichting. Interessant voor de leden moet ook geweest zijn de lezing van de Nederlandse consul te Shanghai over Oost-Azië. Inlichtingen werden toen verschaft over de aan de gang zijnde Bokser-opstand, de volksbeweging in Noord-China, die tegen vreemdelingen was gericht. Voortgekomen uit het chinese sektenwezen en zich toelegend op halfmagische, maar vooral ook gymnastische

oefeningen, werden de volgelingen genoemd: de Vuisten der Rechtvaardigheid en Harmonie; vandaar de naam bokkers.

Een enkele passage uit deze lezing geeft het volgende tijdbeeld: „De Heer van Stolk verzoekt om eenige inlichtingen over de thans heerschende troebelen in China.

De Heer van Walree antwoordt dat in China steeds onlusten geweest zijn, welke echter in den regel zonder veel invloed op den algemeenen gang van zaken waren, in zoverre die de Europeanen aanging. Deze namen vroeger dan ook nauwelijks notitie van het verloop van deze chronische opstanden. Berichten van het verslaan der keizerlijke troepen werden gelezen zonder de minste onrust te verwekken.

Ook *deze* beweging, die der Bokkers, beschouwt hij als oorspronkelijk gericht tegen de Chineesche regeering en dus zonder een nationaal karakter. Zij is echter door de regeering zelve in eene andere bedding geleid en gericht tegen de vreemdelingen.

Het uitbreken van den Bokseropstand vond de regeering in grooten geldnood. Het binnenland was door de afpersingen der mandarijnen zoo uitgemergd dat slechts hier en daar enkele millioenen met moeite bijeen te brengen waren. Het buitenland leent alleen tegen onderpand daar het woord der Chineesche regeering niet als voldoende garantie geldt, doch het voornaamste onderpand, te weten de opbrengst der Imperial Maritime Customs was nu geheel verpand tegen vroegere leeningen. De regeering vond dus geene middelen om deze opstand te bestrijden en heeft toen als uitweg gekozen, hem af te leiden tegen de Europeanen.

Spreker had gedurende de laatste dagen berichten uit China ontvangen welke den toestand nog als ongunstig schetsen. De vreemde troepen gaan door met plunderen en dat niet slechts van hetgeen aan regeering en mandarijnen toebehoort, doch ook van eigendommen van de bevolking, hetgeen zeer te betreuren is. Het voortduren van den tegenwoordigen staat van verwarring is te verwachten en spreker vreest dat er een of twee jaren zullen moeten voorbijgaan voor de toestanden weer eenigszins geregeld zullen zijn.

Intusschen zijn de zaken te Shanghai hervat en naar spreker verneemt, zijn door de huizen aldaar weder ruime bestellingen uitgezonden.

China is een zeer rijk land en zal ongetwijfeld de schadevergoedingen welke de vreemde regeeringen zullen opleggen, kunnen voldoen, al is het niet dadelijk.

De Voorzitter vraagt of er eene centrale regeering in China is nl. of deze schriftelijk is vastgesteld.

De Heer van Walree legt uit dat de Chineezzen groote liefhebbers zijn van geschreven reglementen doch zich er zelden aan houden. Zoo is ook alles wat regeeringszaken betreft schriftelijk geregeld, doch in werkelijk-

heid heerscht er een chaos. Als voorbeeld haalt hij aan dat de gouverneur van Shanghai een jaarlijks traktement van 6000 Taels geniet, doch dat hij op zoo grooten voet *moet* leven, dat dit bedrag op verre na niet voldoende is, afgezien nog van de kortingen en boeten welke hem opgelegd worden. Hij is dus gedwongen het meerdere door afpersing van de bevolking aan te vullen.

Eigenlijk zijn bijna alle hooge ambtenaren in zulk eene positie. Zij hebben steeds naar twee zijden front te maken, naar boven om zich te verweren tegen het centrale Gouvernement dat steeds meer geld vraagt, naar beneden om zoveel mogelijk uit hun district binnen te krijgen. Natuurlijk zorgen zij daarbij wel dat er eene voldoende marge voor henzelfen overblijft”.

Tijdens het secretariaat van Mr de Monchy werden weliswaar slechts twee vergaderingen gehouden, maar bij het doorlezen van de stukken uit die tijd wordt de indruk verkregen, dat er intussen met grote activiteit werd gewerkt om een antwoord te krijgen op de vraag of de vereniging eigenlijk wel bestaansrecht had.

Op 24 november 1901 bracht de secretaris verslag uit over het punt dat daarmee ten nauwste verband hield: de onderlinge informatie. Het bleek dat er leden waren, die daarover niet tevreden waren. Uitvoerig werd aandacht geschonken aan de procedure waarop deze inlichtingen dienden te worden verstrekt c.q. verkregen.

In december d.o.v. kwam dit punt op de agenda van een vergadering, waarin behalve het ontwerp van de duitse Tariefwet, opnieuw de handel op Zuid-Afrika — waar toen de Boerenoorlog in alle hevigheid woedde — aan de orde was gesteld. Hoewel voor deze bijeenkomst tevens waren uitgenodigd Dr H. P. N. Muller, consul-generaal voor Oranje-Vrijstaat, P. van der Welt, oud-lid en vice-voorzitter van het Kaapse Parlement, P. Schutte, lid van de Transvaalse Volksraad, Snijman een Kaapse boer, Pretorius een student te Amsterdam en A. Prell, de redacteur van de Deutsche Wochenzeitung in den Nederlanden, moest deze vergadering wegens te geringe belangstelling worden uitgesteld. Toen zij op 18 januari 1902 doorgang kon vinden, schijnen er moeilijkheden gerezen te zijn rondom de duitse redacteur in verband met de Boerenkwesie.

Overigens was de aanwezigheid van gasten: consulaire ambtenaren of nederlanders in de buitenlandse handel werkzaam, zowel ter vergadering als aan de daaropvolgende maaltijd, gewoonte geworden.

Het aantal stukken dat van het secretariaat uitging nam onder Mr de Monchy beduidend toe. Hoewel van Stolk dit toen nog niet voorzien kon hebben, was niettemin zijn voorstel op 17 oktober 1901 om de contributie van de deelnemers te verhogen tot *f* 100,— per jaar om een andere reden gemotiveerd, want hij moest er toen op attenderen, dat de kas leeg was.

Overigens de enige maal dat iets over de financiën van deze exclusieve club bekend werd gemaakt.

Liquidatie

Hoewel dus op verscheidene activiteiten van de vereniging kon worden gewezen, was een van de eerste vragen die Mr de Monchy zich stelde, nadat hij zijn functie had aanvaard, of het nuttig effect toch wel zo groot was geweest voor haar leden, als men zich bij de oprichting had voorgesteld. Hadden zij elkaar voldoende kunnen en willen steunen in ieders afzet naar het buitenland? Was het vertrouwen van de leden in elkaar zo groot geweest als nodig was?

Hij meende deze vragen ontkennend te moeten beantwoorden en trachtte door bezoeken aan de leden de oorzaak daarvan op te sporen. Aan het rapport, waarin hij het resultaat van het onderzoek aan de leden bekend maakte en dat — voor zover valt na te gaan — tegelijk het laatste officiële stuk van de vereniging is geweest, wordt het volgende ontleend.

In de eerste plaats had het hem getroffen uit de besprekingen met de leden te vernemen, dat het behandelen van onderwerpen van niet-commerciële aard, zoals het ontwerp-Ongevallenwet, het meest de belangstelling van de leden scheen te hebben opgewekt, waaruit zijns inziens viel af te leiden, dat het eigenlijke doel van het bestaan van de vereniging, de hulp bij export, niet geheel tot zijn recht kwam. Hij meende niet te mogen zeggen „mislukt”, want enkele leden verklaarden juist de vergaderingen, waar speciale landen en de daar gevestigde handelshuizen werden besproken, met meer belangstelling te hebben bijgewoond en met het gehoorde hun voordeel te hebben kunnen doen. Dat dit laatste niet het geval was met alle leden, moest zijns inziens worden toegeschreven aan de zeer uiteenlopende belangen van de verschillende leden, hetgeen hij meende te kunnen aantonen door de leden in drie categorieën te onderscheiden, waardoor bleek dat een vereniging van *niet-concurrerende* industriëlen, die zich de uitbreiding van de *export* ten doel stelt, speciaal van groot belang is voor de groep die wat de aard van hun artikelen betreft, naar alle of althans, zeer vele landen kan exporteren (I). Van praktisch geen belang achtte de Monchy zulk een vereniging voor ondernemingen, die niet of zeer weinig exporteren, zodra zij hun producten bijna uitsluitend in het binnenland afzetten (II); van minder belang voor die bedrijven die voor de export slechts op bepaalde landen en streken zijn aangewezen, omdat dáár die artikelen verbruikt worden en de invoer ervan mogelijk is. (III)

De door de Monchy aan de groepen I en III gestelde vraag, of zij elkaar de verlangde inlichtingen zouden kunnen en willen geven, werd verschil-

lend beantwoord. Sommigen meenden, dat, waar het informaties betrof naar algemene usances, velen inlichtingen zouden kunnen geven. Maar zou het meer bijzonderheden betreffen, dan zouden zich dikwijls moeilijkheden kunnen voordoen wegens het grote verschil in regelen, die voor het ene artikel wel en het andere niet gelden. Ditzelfde bezwaar betrof huns inziens het doen van informaties over bepaalde handelshuizen of agenten in een land.

Wanneer het al mogelijk was geweest voor een aantal leden met dezelfde huizen in relatie te staan en om elkaar hierin behulpzaam te zijn, dan was dat, omdat slechts niet-concurrerende leden in de vereniging werden toegelaten. De vraag of de vereniging nog bestaansrecht had werd dus verschillend beantwoord, maar de groep die er positief op reageerde was klein. Juist de diversiteit van exportproducten, bedoeld om bij het kiezen van leden potentiële concurrenten te weren, had derhalve — zoals reeds tevoren opgemerkt — niet die resultaten van openhartigheid opgeleverd, die men gemeend had te kunnen verwachten.

De Monchy ontraadde derhalve de vereniging te laten blijven wat zij toen was, omdat de hiervoor zo nodige medewerking van de leden ontbrak en deze toch een eerste vereiste was, omdat de leden alleen zelf zouden kunnen beoordelen, wat voor hen van belang was.

De vereniging geheel op te heffen achtte hij echter eveneens niet wenselijk, omdat het meermalen zou kunnen voorkomen nuttig te zijn over bepaalde vraagstukken stemmen uit verschillende takken van industrie te vernemen, waarvoor hij enkele voorbeelden noemde.

Hij concludeerde tenslotte: „Laat de band die thans de leden bindt een lossere worden en dat de vereniging slechts vergadere, wanneer een of meerdere leden het wenschelijk achten andere industrieelen over bepaalde aangelegenheden te hooren; zij kunnen dan door middel van den secretaris den leden voorstellen doen en bij genoegzame belangstelling tegen een bepaalden datum oproepen.

Op deze wijze vervalt tevens de noodzakelijkheid om contributie van de leden te heffen”.

„Een zeer goed gesteld stuk”, annoteerde F. G. Waller het rapport. De Monchy betoonde zich hiermee een voorganger van de man uit onze tijd, die een voorstel in de Ideeënbus deponeerde, waarin hij aantoonde, dat zijn eigen functie overbodig was.

Wat verwacht zal zijn werd ook bewaarheid: de vereniging sluimerde in om niet meer te ontwaken.

Behalve de door de Monchy geanalyseerde oorzaken is er mogelijk ook nog een andere aan te wijzen. Slechts weinige maanden nadat Van Marken met de Vereen. van Ned. Fabrikanten van wal stak liep ook de door D. Gelderman, I. B. van Heek, D. W. Stork en zes andere Twentse fabrikan-

ten opgerichte Vereeniging van Nederlandsche Werkgevers --- thans het Verbond van Ned. Werkgevers --- van stapel.

Deze laatste vereeniging, die de eerste *algemene* organisatie van werkgevers in Nederland was, die in het najaar van 1899 met zoveel kracht haar actie tegen het Ontwerp-Ongevallenwet had gevoerd en daarmee in juni 1900 succes behaalde, die ook ten aanzien van andere sociale onderwerpen een eigen geluid liet horen, een voorstandster was van vrijhandel, moet voor vele leden van de eerstgenoemde vereeniging attractiever zijn geweest dan de Veren. van Ned. Fabrikanten, die immers alleen exportbevordering ten doel had.

Een vergelijking van de ledenlijsten in 1900 brengt aan het licht, dat toen reeds een achttal van beide organisaties lid was.

Zo eindigde deze episode uit de exporthistorie van de Nederlandse industrie.